

PERFORMANSSITAIDE JA TEKIJÄNOIKEUS

Pori 14.2.2013
Pekka Heikkinen

MITÄ ON PERFORMANSSITAIDE?

- performanssi**:
 1. kuvataidemuoto jossa taiteilija luo ja esittää teoksen esitystilanteessa ja on itse osa teosta
 2. esitys jossa teatteri- ja tanssi-ilmaisu yhdistetään kuvaan, musiikkiin tms.
- > eräs esittävän taiteen muoto; ”esitystaide”
- > minimivaatimuksena ”esiintyjän ja katsojan jaettu läsnäolo tilassa”
- > voi olla avoin siinä mielessä, ettei ennalta laadittua suunnitelmaa/ koreografiaa

MAHDOLLISIA SUOJAN MUOTOJA

Omistusoikeus: ei *välttämättä* edellytä fyysistä objektia, performanssin osalta ongelmana miten oikeuden kohde on yksilöitävissä/kontrolloitavissa
-esimerkiksi informaatiota ei voi omistaa/varastaa

Sopimus: velvoittaa *vain sopimusosapuolia*, sopimuksella ei voida asettaa velvoitteita kolmannelle

Tekijänoikeus ja lähioikeudet: suojan kohteena ei fyysinen esine vaan toiminta/ilmaisu

Esityksen rakenne

1. Tekijänoikeuden peruskäsitteitä

- suojan edellytykset: teoskynnys
- yksinoikeus, mutta mihin?
- teossuoja ja lähioikeussuoja: eroavuudet

2. Oikeuksista sopiminen

- yleistä sopimusten tulkinnasta
- tekijänoikeuden siirtyminen työsuhteessa ja sen ulkopuolella
- onko arkistoilla oikeuksia?
- mitä ovat CC-lisenssit?

3. Vastauksia ennakkokysymyksiin

I. TEKIJÄNOIKEUS: PERUSKÄSITTEITÄ

A. TEOS: -ei sama asia kuin fyysinen teoskappale kuten kirja tai tallenne
-ei "taideteos", ei esteettisiä kriteereitä
-käsite avoin, ei laissa määritelty
-teoksen suoja <-> sitä koskevan esityksen suoja

B. YKSINOIKEUS:

-oikeus kieltää
-tietyt toiminnot: kopioiminen, levittäminen, välittäminen, esittäminen, näyttäminen
-> **pyydetty lupa**

C. SUOJA-AIKA:

-vaihtelee: teossuoja 70v tekijän kuolemasta
lähioikeudet, esim. valokuva 50v kuvan valmistamisesta
tietokantasuoja 15v siitä kun valmistui

A. TEOSSUOJAN EDELLYTYS:TEOSKYNNYS

- tekijänoikeus suojaa vain **ilmaisua eli muotoa**, teoksen sisältö eli data ja faktat eivät suojattuja
- teoskynnys** jota kuitenkin ei ole määritelty suoraan laissa, suoja edellyttää itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä
- teoskynnys vaihtelee **aineistolajeittain**, esim. käyttötaiteen teosten osalta suojan kynnys on korkea, kirjallisen ilmaisun ja valokuvien osalta kynnys on varsin matala

MIKÄ SAA SUOJAA?

- tekijänoikeussuoja syntyy välittömästi, ei edellytä rekisteröintiä tms. myös ns. pöytälaatikkorunot ovat suojattuja
- Suomessa suojan synty EI periaatteessa edellytä, että teos on kiinnitetty jollekin alustalle kuten paperille, disketille tai kuvatallenteelle (ei ns. fikseerausedellytystä, vrt . USA: suojaa vasta jos teoksella riittävän pysyvä materiaallinen olomuoto)
- teoksen tulee kuitenkin olla muiden havaittavissa, nähtävissä tai kuultavissa ("ilmaisu")
- > esityksen ideoija EI saa suojaa, jos esityksen konkreettinen ilmiasu on jonkun muun luovan työn tulosta

INFORMAATION SUOJA?

-EU tuomioistuimen ratkaisu **C-5/08** 16.7.2009 ("Infopaq"):

11 sanan kopiointi saattoi loukata tekijänoikeutta

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62008J0005:FI:HTML>

-**TN 2010:2** "vinksin vonksin ja heikun keikun" sai suojaa *säkeenä*

-**TN 2010:11** lauseen suoja "Kuningas kutsui narrin helistimellä luokseen"
ei suojattu

-**TN 2011:3** laulun nimi "tipi-tii" ei saanut suojaa

-**TN 2011:2** ilmaisu "Rockin korkeat korot" ei suojattu (kirjan nimessä)

-www.minedu.fi (-> tekijänoikeus, ->tekijänoikeusneuvoston lausunnot)

-**tekijänoikeus muodostunut esteeksi tiedon louhinnalle**

PERFORMANSSI TEOKSENA

- performanssin kokonaisuus voi sinällään ylittää teoskynnyksen elokuvateoksen tms. tapaan
- jos performanssin tekoon osallistuu valmistelijana tai esiintyjänä useampia henkilöitä, se lienee yleensä ns. **yhteisteos**, siihen osallistuvien henkilöiden osuudet eivät ole erotettavissa kokonaisuudesta
- teoksen esitys ja esityksestä tehty tallenne saavat vain ns. lähioikeussuoja; **samalle henkilölle voi syntyä esitykseen sekä tekijänoikeuksia että lähioikeuksia**: esiintyjä voi olla myös käsikirjoittaja, koreografi jne.

B. TEOSSUOJAN KESTO

- TekijäL1§ teossuoja: 70 vuotta tekijän kuolemasta; tätä vanhempi aineisto on vapaasti digitoitavissa ja levitettävissä
- huom myös tekijän **moraaliset oikeudet** vanhenevat, kuit. klassikko-suoja tämänkin jälkeen (OKM ”sivistykselliset edut” 53§)
- teossuojan **vahvuus** periaatteessa sama teoslajista riippumatta (”tai ilmetköönpä se muulla tavalla”), **suojan kynnyks** sen sijaan vaihtelee

C. TEKIJÄN YKSINOIKEUS 2§

-tekijän yksinoikeus kieltää muilta tietyt teoksen käyttötavat

-> tekijänoikeus on olemukseltaan kielto-oikeus

-se **ei** ole yhtä kuin ”oikeus määrätä teoksen käytöstä”:

- ketään ei yleensä voida määrätä esim. lukemaan teosta
- teoskappaleen omistaja voi halutessaan esim. tuhota teoksen
- tekijänoikeus <-> omistusoikeus
- tekijänoikeus on tavallaan omistusoikeuden rajoitus

TEKIJÄN YKSINOIKEUDET SUOMEN LAISSA

OIKEUS VALMISTAA KAPPALEITA <-> OIKEUS SAATTAA YLEISÖN
SAATAVILLE

VÄLITTÄMINEN ESITTÄMINEN LEVITTÄMINEN NÄYTTÄMINEN

MYYMINEN VUOKRAAMINEN LAINAAMINEN

TEKIJÄNOIKEUDELLISESTI RELEVANTTI KÄYTTÖ

Välittäminen: yleisöllä on mahdollisuus saada teos saataviinsa itse valitsemassaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana

Esittäminen: teos esitetään julkisesti läsnä olevalle yleisölle

Näyttäminen: teos näytetään julkisesti teknistä apuvälinettä käyttämättä

Levittäminen: teoksen kappaleita tarjotaan myyntiin, vuokrattavaksi tai lainattavaksi

Mistä tekijällä on yksinoikeus määrätä?

- kappaleen valmistaminen ja yleisön saataville saattaminen
- ”yleisö”: ennalta rajaamaton ihmisjoukko-> ei esimerkiksi Kansalliskirjaston pikkujoulut: suljettu piiri
- sen sijaan esim. taksin asiakaskunta muodostaa yleisön
- sosiaalinen media** hämärtää rajanvetoa yksityinen/julkinen piiri; elokuvan esittäminen Facebook-ryhmän kautta kokoon kutsutussa esittämistilaisuudessa oli julkista esittämistä, koska katsojapiiriä ei ollut etukäteen yksilöllisesti määrätty TN 2013:23

MORAALISET OIKEUDET (3§)

- isysoikeus** eli oikeus tulla mainituksi tekijänä siten kuin hyvä tapa vaatii
- respektioikeus**: teosta ei saa muunnella tai saattaa yleisön saataville *tekijän kunniaan* loukkaavalla tavalla tai yhteydessä
- lisäksi implisiittisesti myös oikeus päättää teoksen ensimmäisestä julkistamisesta (ei tulle kyseeseen performanssiteoksen osalta?)

KKO 1974:49 (kääntäjän suomennos), KKO 1975:37 ("Halkola")

MITÄ OVAT LÄHIOIKEUDET?

Suojan kohteena ei ole teos, vaan muu suoritus kuten **teoksen esitys**, kuvataallenne tms.

- esittävän taiteilijan suoja, TekijäL 45§
- äänitetuottajan suoja, TekijäL 46§
- kuvataallenteen tuottajan/elokuvatuottajan suoja, TekijäL 46a§
- ns. tavanomaisia valokuvia koskeva suoja, TekijäL 49a§

ESITTÄVÄN TAITEILIJAN LÄHIOIKEUS: TAUSTAA

- ennen vuotta 1961 laissa ei ollut säännöksiä esittävän taiteilijan oikeuksista, esittämistä pidettiin teoksen ”muunteluna”
- 1961** laissa suoja-aika 25 vuotta
- 1991** suoja-aika piteni 50 vuoteen
- 1995** esittäjä sai yksinoikeuden määrätä myös tallennettujen esitysten yleisölle levittämisestä
- 2005** myös kansanperinteen esitykset suojan piiriin
- 2013** musiikin alan esittävien taiteilijoiden suoja-ajan pidennys 70 vuoteen

ESITTÄVIEN TAITEILIJOIDEN LÄHIOIKEUSSUOJA

Kirjallisen tai taiteellisen teoksen taikka kansanperinteen esitystä ei esittävän taiteilijan suostumuksetta saa:

- 1) tallentaa laitteelle, jonka avulla esitys voidaan toisintaa
- 2) saattaa yleisön saataville radion/TV:n välityksellä tai suoraan siirtämällä

-> erot teossuojaan: **suoja-aika lyhyempi (50v.)**

-**äänitallenteiden** osalta suoja-aika pidennetty 70 vuoteen, ns. Lex Beatles (8.11.2013)

-> tulisiko sama pidennys ulottaa myös AV- tai teatterialan esiintyviin taiteilijoihin?

MILLAISIA ESITYKSIÄ SUOJATAAN?

- ei vastaavaa suojan kynnystä kuin teossuojan osalta
 - > ei tarpeen olla itsenäinen ja omaperäinen
- myös esitys, joka tarkoin seuraa ennalta annettuja ohjeita saa suojaa, kunhan esityksen kohde on teos tai sen osa
 - >akrobaatit, klovnit ja taikurit suojan ulkopuolella
- tulee kuulua esittävän taiteen alaan; kynnys ei kovin korkea, esim. [äänikirjan lukijaa](#) pidetty esittävänä taiteilijana TN1987:18
- viittomakielinen tulkkaus:suojataanko käännöksenä?esityksenä?

Keillä voi olla oikeuksia esitykseen?

Tyhjentävää luettelo on mahdotonta esittää: arviointi on tapauskohtaista, se ei (suoraan) perustu esim. ammattinimikkeisiin

-jos olemassa käsikirjoitus, tämä voi saada suojaa kirjallisena teoksena

-esityksen suunnittelija: koreografian kaltaiset oikeudet

-performanssin esittäjät: esittävän taiteen lähioikeudet

-> esittävän taiteilijan oikeuden syntyminen edellyttää, että **panos on jollain aistinvaraisella tavalla havaittavissa lopullisesta esityksestä**

KKO 1987:116

- oopperateoksen **lavaohjaajalla** oli esittävän taiteilijan oikeus oopperaesitykseen
- hänen suostumustaan ei kuitenkaan tarvittu oopperaesityksen äänittämiseen
- perustelu: ohjaajan panosta teoksen visuaalisen olemuksen luomisessa ei voinut havaita siitä valmistetulla tallenteella
- eriävän mielipiteen mukaan ohjaajaa ei voi edes rinnastaa esittäviin taiteilijoihin, jotka esiintyvät suoraan yleisön edessä

KEILLÄ ON OIKEUS MÄÄRÄTÄ TEOKSESTA?

- yhteenliitetty teos**: useampia tekijöitä, joiden panokset ovat selkeästi toisistaan erotettavissa (yleensä näyttämöteos?)
 - > kukin päättää itsenäisesti oman osuutensa käytöstä
- yhteisteos**: kahden tai useamman luoma teos jossa tekijöiden osuudet eivät muodosta itsenäistä teosta
 - > kaikkien suostumus vaaditaan teoksen käyttöön

KKO 1956: operetin musiikki ja teksti olivat itsenäisiä teoksia. Tekstin tekijä ei osallistunut musiikin säveltämiseen luovalla panoksella siten, että häntä voisi pitää sävelteoksen tekijänä yhdessä säveltäjän kanssa

MISSÄ SUOJAN RAJA KULKEE?

- tästä käydään jatkuvaa vääntöä: mikä on suojaamisen arvoista, mikä ei
- entä onko esim. *jalkapalloilijalla* oikeus saada korvaus tekemiensä maalien hyödyntämisestä TV:ssä?
- tekijänoikeus saanut entistä enemmän **investointien suojan** luonnetta: ääni- ja kuvatallennetuottajien lähioikeus, tietokoneohjelmien ja tietokantojen suoja
- voisiko **tietokone** saada suojaa tekijänä: käännösohjelmat

TAPAUS: VALOKUVAN SUOJA TN 2003:6

Hakija oli ottanut Helsingin olympialaisissa 1952 valokuvan Paavo Nurmesta hetkellä, jolloin tämä sytyttää olympiatulen -tietävästi ainoa kuva tästä hetkestä, eli **historiallisesti merkittävä** -vuonna 2002 valokuvaa käytettiin Aku Ankka lehdessä mainoksessa siten, että Akun hahmo oli asetettu kuvan päälle

->

TN: kuva sai vain **valokuva-, ei teossuojaa**. Kuka tahansa olisi samassa tilanteessa voinut napata samanlaisen kuvan -historiallisella arvolla ei merkitystä teoskynnystä arvioitaessa -> **myös kuvan ottajan moraaliset oikeudet sammuneet, joten mainoskäytölle ei esteitä**

TAPAUS: VALOKUVAN SUOJA TN 2013:3

Valokuva, jossa Urho Kekkonen, Max Jakobsson ja Ahti Karjalainen lukevat palmun alla NL:n noottia Havaijilla 1961

-> milloin suoja-aika päättyy, ts. [saako valokuva teossuojaa?](#)

TN: valokuva ilmentää dramaattista tunnelmaa, jonka kuvaaja on rakentanut luovilla valinnoilla mm. valojen käytössä, ajoituksessa, sommittelussa ja rajaamisessa (Kekkosen kalju ;-)

-> *vaikka kyseessä rajatapaus*, tekijänoikeusneuvosto katsoi että kuva [ylittää teoskynnyksen](#) joten suoja-aika on kuvaajan elinikä + 70 vuotta

ERO COPYRIGHT-JÄRJESTELMÄÄN!

- syytä pitää mielessä, että angloamerikkalainen oikeus poikkeaa monessa suhteessa manner-euroopalaisesta!
- suojan perustelu ja suojan kynnys erilainen
- USA:ssa suojataan esim. oikeutta julkisuuteen varallisuus oikeutena "Zacchini v. Scripps-Howard Broadcasting" 1977, vrt. Abramovic
- USA:ssa joustava "fair use" poikkeussäännös, meillä lähinnä tiedotusvälineiden oikeus päivätapahtumien toisintamiseen (TekijäL 25b§)

II. SOPIMINEN

-tekijänoikeuslaissa määritellään tekijän (1§) sekä esiintyvän taiteilijan oikeudet (45§)

-pääosin näistä voidaan kuitenkin sopia toisin!

A. **työsuhteessa** työsopimus, myös alan työehtosopimus voi tulla sovellettavaksi

B. **työsuhteen ulkopuolella**: oikeuksien luovutusta tai käyttöoikeuksien siirtoa koskeva sopimus

SOPIMUSJÄRJESTELMÄSTÄ

- tekijänoikeuden alueella sopimusjärjestelmä muistuttaa työehtoista sopimista; nämä voivatkin olla osin päällekkäisiä
- yksilöllinen sopiminen, myös työsopimuksella
 - kollektiivinen sopiminen: joko työehtosopimus tai tekijänoikeusjärjestön käyttäjätahon kanssa solmima sopimus
 - tietyissä massakäytön tilanteissa mahdollista sopia myös siten, että vaikutukset ulottuvat lain nojalla myös niihin tekijöihin, joita järjestö ei edusta (sopimuslisenssi, vrt. työehtosopimusten yleissitovuus)

A. TEKIJÄNOIKEUS TYÖSUHTEESSA

- lain lähtökohta, että tekijänoikeus kuuluu aina yksittäiselle työntekijälle
- yritys tai muu oikeushenkilö ei voi olla alkuperäinen tekijä, vain yksilö voi "luoda" (vrt. copyright-perinne, USA)
- > oikeudet aina siirrettävä sopimuksella työnantajalle
- poikkeus: äänitetuottajan suoja
- muodostunut alakohtaisia käytäntöjä, työnantajalla oikeus normaalin toimintansa rajoissa hyödyntää ilman erillistä lupaa
- tärkeä esim. viestintäalalla (toimittajat), kenelle kuuluu oikeus julkaista verkossa

MIKÄ TES SOVELTUU?

- riippuu esiintyjän taustasta: onko hän koulutukseltaan näyttelijä, tanssija, muusikko
- ammattinäyttelijät: Suomen Näyttelijäliitto-> Näyttelijöiden teatterityöehtosopimus, Teatterialan työehtosopimus

ERÄITÄ TYÖEHTOSOPIMUSMÄÄRÄYKSIÄ

- Näyttelijöiden teatterityöehtosopimus** 46§: teatterin oikeus käyttää esityksessä tai harjoituksessa otettua valokuvaa tai tallennetta epäkaupallisessa tarkoituksessa *ilman korvausta*, oman toimintansa esittelemiseksi (tausta TN 1987:10)
- Teatterialan työehtosopimus** 97-98§: teatterissa harjoitettua ohjelmaa ei saa ilman teatterin lupaa esittää muualla ennen kuin kaksi vuotta on kulunut viimeisestä teatteriesityksestä
- molemmissa sovittu teatterin oikeudesta luovuttaa tallenne Teatterimuseon arkistoon-> perusteena omistus-, ei tekijänoikeus!

B. TYÖSUHTEEN ULKOPUOLELLA

a) Oikeuksien siirto sopimuksella

- siirronsaaja tulee alkuperäisen oikeudenhaltijan tilalle
- Yhdysvalloissa yleistä, että tuottaja ostaa kerralla kaikki oikeudet elokuvaan tms.
- esiintyjä luovuttaa kertakorvausta vastaan kaikki oikeutensa edelleenluovutusosoikeuksin

b) Lisenssisopimus

- oikeudenhaltija luovuttaa vain rajatun käyttöoikeuden siirronsaajalle
- oikeus josta sovitaan voidaan viipaloida hyvinkin pieniin osiin
- käyttölupa voidaan myöntää rinnakkaisena tai yksinomaisena

TEKIJÄNOIKEUKSIEN HALLINNOINTI

- Suomessa tekijänoikeuksia hallinnoivilla järjestöillä on vahva asema, niiden asema on epäsuorasti tunnustettu myös laissa
- käytännössä tekijät ovat ns. valvontavaltakirjoilla luovuttaneet oikeuksiansa hallinnoinnin hyvin kattavasti omille järjestöilleen, jotka ovat edelleen luovuttaneet valtuudet oikeuksia hallinnoiville järjestöille
- > [Kopiosto](#), [Teosto](#), [Sanasto](#), [Tuotos](#), [Kuvasto](#)
- > [Gramex](#): musiikin alan lähioikeudet, hallinnoi esityskorvauksia (pakkolisenssi)
- elokuvan osalta yleistä että tuottaja ostaa oikeudet itselleen ja hallinnoi niitä myös itse

ERITYISSÄÄNNÖKSET TEKIJÄNOIKEUDEN SIIRTYMISESTÄ

- käytöstä lähes aina mahdollista sopia, ei (rikosoikeudellinen) ”kielto” vaan ainoastaan velvoite pyytää lupa
- siirrettävissä **vapaamuotoisesti** (eli myös suullisesti)
- oikeuksien luovutus – käyttöoikeuksien myynti
- ei edelleen luovutettavissa ilman erillistä mainintaa!**

SOPIMUSTEN TULKINNASTA

- epäselvissä tapauksissa sopimuksia tulkitaan **oikeudenhaltijan eduksi**, ts. oletuksena on että oikeudet eivät ole siirtyneet pois tekijältä
- tekijän oikeutta rajoittavia säännöksiä on tulkittava supistavasti
- jos käytössä on **vakiosopimus**, sopimusta tulkitaan sen tahon vahingoksi, joka sopimuksen on laatinut
- yleinen **sopimusten kohtuullisuutta** koskeva säännös (OiktL 36§) soveltuu; vireillä hanke erillisen kohtuullisuutta koskevan lausekkeen palauttamisesta tekijänoikeuslakiin (Arhinmäen pyrkimys heikomman sopijapuolen aseman vahvistamiseen)

III. ENNAKKOKYSELYYKSIÄ

Tekijänoikeus, lähioikeus ja isyysoikeus

Mikä on tekijänoikeuden, lähioikeuden ja moraalisten oikeuksien ero?
Päteekö isyysoikeus performanssitaiteen esitykseen ja/tai siitä tehtyyn tallenteeseen?

- > tekijänoikeus suojaa teosta ilmaisuna, lähioikeus teoksen esitystä
- > lähioikeuden suoja on teossuojaa lyhyempi (50 vuotta esitysvuodesta)
- **moraaliset oikeudet koskevat myös esittävää taiteilijaa**
- > kun tallenne saatetaan yleisön saataville, nimi on mainittava ”sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii” (3§)

KUVAAJAN JA ESIINTYJÄN OIKEUDET

Jos performanssi kuvataan, ovatko kuvaajan ja esiintyjän oikeudet lopulliseen tallenteeseen yhtä vahvat?

- > rooli jossa toimitaan (kuvaaja vai esiintyjä), ei tässä ole olennaista vaan se, miten ilmaisullista ja itsenäistä toiminta on
- > tallentaako kuvaaja vain mekaanisesti tapahtumia, tai toimiiko hän pelkästään jonkun antamien ohjeiden mukaisesti? ("yhdellä kiinteällä kameralla kuvatut puhtaat uutiskuvat tuskin ovat teoksia"; Salokannel 1990)
- > onko kuvaajan oikeuksien siirtymisestä sovittu työsopimuksella?

KUVAAJAN JA ESIINTYJÄN OIKEUDET (2)

Entä jos kuvaaja ei ole pyytänyt taiteilijalta lupaa ennakkoon?
Vaikuttaako asiaan se, ettei esiintyjä ole kuvaamista erikseen kieltänyt?

- > esityksen tallentamiseen ON aina pyydettävä esiintyjän lupa (poikkeus: päiväntapahtuman toisintaminen TekijäL 25b§)
- > tekijänoikeuden peruseriaatteisiin kuuluu, että lupa on aina pyydettävä ennakolta. **Esiintyjällä ei ole velvollisuutta erikseen kieltää tallentamista**, tällä ei ole vaikutusta asiassa.

SUOJA SUHTEESSA MUSIIKIN ALAAN?

Rinnastuvatko performanssitaiteilijan oikeudet minkä tahansa muun esittävän taiteen, kuten teatterin tai musiikin oikeuksiin?

-> pääosin kyllä.

-musiikin alan esittävien taiteilijoiden ja äänitetuottajien suoja-ajan pidentäminen viidestäkymmenestä seitsemääkymmeneen vuoteen on kuitenkin luonut erikoisen tilanteen: jos esitys tallennetaan äänitalleenteelle, lähioikeuden suoja-aika voi olla pidempi kuin jos esitys tallennetaan kuvatalleenteelle

-äänitalleenteelle tallennettu esitys: voidaan käyttää ilman lupaa julkisessa esityksessä, esittäjällä vain oikeus korvaukseen (pakkolisenssi 47§)

ONKO KOHDERYHMÄLLÄ MERKITYSTÄ?

Eroaako kuvataallenteen välittäminen esimerkiksi tutkimuskäyttöön sen välittämisestä yleisölle muutoin? Esimerkiksi tutkijoiden käytettävissä oleva arkisto vs. julkisessa internet-palvelussa jakaminen

-> lupa tarvitaan aina, jos aineistoa välitetään *yleisölle*.

-Suomen tekijänoikeuslaissa ei ole erityistä tutkimusta koskevaa poikkeussäännöstä, ainoastaan opetusta ja tutkimusta koskeva helpotettu sopimismenettely (sopimuslisenssisäännös 14§)

-16a§:n nojalla tietyillä arkistoilla on oikeus välittää kokoelmiinsa kuuluvia teoksia omissa tiloissaan sijaitsevilta päätteiltä

LUOVUTTAMINEN MUISTIORGANISAATION ARKISTOON

Voiko tapahtumanjärjestäjä luovuttaa oman arkistonsa edelleen jonkin muistiorganisaation (kuten taidemuseon) arkistoon, ilman arkistoon tallennettujen esitysten tekijöiden suostumusta?

- > **VOI**. Kuvatallenteiden luovuttaminen museon arkistoon ei ole tekijänoikeudellisesti relevantti teko: suojatusta aineistosta ei valmisteta kappaleita, eikä sitä saateta yleisön saataville.
 - ”teoskappaleen luovutukseen ei sisälly tekijänoikeuden luovutus”, 27§
- > sen sijaan museo tai arkisto ei voi tarjota aineistoa yleisökäyttöön ilman lupaa tai ellei jokin yksinoikeuden rajoitussäännös (kuten TekijäL 16a§) sovellu

TEOS VAI DOKUMENTTI?

Onko tekijänoikeuden kannalta merkitystä, määritelläänkö kuvataallinen teokseksi vai dokumentiksi teoksesta?

- > tekijänoikeus ei liity teoskappaleisiin kuten tallenteisiin tai kirjoihin, ts. tallenne sinällään ei ole teos
- > myöskään teoslajilla ts. dokumentti vai ei, ei ole merkitystä, ”taidetta” ei suojata muuta ilmaisua vahvemmin
- jos dokumentti käsittelee kohteenaan olevaa teosta ilmaisullisesti ja omaperäisesti, kyseessä on **teos teoksesta**
- > ellei muuta ole sovittu, tallenteen käyttöön tarvitaan *molempien teosten tekijöiden suostumus* (vrt. käännös)

VALOKUVA ESITYKSESTÄ

Voisiko valokuvan kohteena olevalle performanssiesityksen esittäjälle syntyä oikeuksia valokuvaan?

-> lähioikeus EI ulotu esityksen valokuvaamiseen

-> onko valokuva kopio teoksesta (ilmaisuna) tai sen osasta?

-> käytännössä kysymys lienee teoreettinen, valokuva ei kykene ta-voittamaan performanssia itsessään, ilmaisuna? Suoja voisi liittyä lähinnä esiintyjän visuaalisen ilmeeseen/vaatetuksen tms.

-> tekijänoikeusneuvosto on katsonut, ettei veistoksista otettuja valokuvia saanut käyttää vaatekuvastossa ja mainosjulisteissa ilman lupaa (TN 2002:6); hääpuvun suoja (TN 2009:20)

PERFORMANCE PHOTOGRAPHY?

- jos ”dokumentaatiolla” tarkoitetaan muistiorganisaation kuten taidemuseon tai tapahtumajärjestäjän toimintaa/sisällönkuvailua:
 - esityksen **sanallinen kuvailu** ei tietenkään edellytä lupaa
 - myöskään **esityksen valokuvaaminen** ei edellytä lupaa-> arkistokäyttöön tarvitaan lupa *valokuvaajalta, ei esittäjältä*
 - voisiko valokuvien sarja esityksestä olla rajatapaus?
("Beyus v. Museum Schloss Moyland", 2010 ja 2013)
- sananvapaus** vasta-argumenttina, vrt. TekijäL 25b: päiväntapahtumaa toisinnettaessa teos voidaan esittää radio/TV-lähetyksessä tai elokuvassa tiedotustarkoituksen edellyttämässä laajuudessa
 - > **ei sovellettavissa arkistojen toimintaan**

ARKISTOIJAN OIKEUDET?

- arkistojilla ei ole oikeuksia tekijänoikeuslain nojalla-> sovittava!
- tietyillä yleisölle avoimilla arkistoilla jotka on yksilöity tekijänoikeusasetuksessa on **rajattuja erivapauksia** muille asetetusta kiellostasta (TekijäL 16 ja 16a§)
- itse fyysiseen teoskappaleeseen liittyvät toimet kuten sen kuvailu, myynti tai muu luovuttaminen eivät kuitenkaan kuulu tekijän tai esittäjän määräysvallan piiriin (poikkeus: kappaleen valmistaminen)
- kuvailutietoihin liittyvät oikeudet kuuluvat kuvailijalle/arkistolle!**

ESITYKSEN v. TALLENTEEN SUOJA (1)

Suojataanko itse esitystä (irrallaan tallenteesta)? Onko esitys taiteilijan omaisuutta, vai voiko joku toinen taiteilija lupaa kysymättä esittää oman versionsa samasta teoksesta?

-> VOI

a) **tekijänoikeus ei ensinnäkään suojaa teoksen ideaa**, ainoastaan sen ilmaisumuotoa. Tekijänoikeus ei esim. estä kahta henkilöä maalaamasta taulua samasta aiheesta.

-jos joku hyödyntää aiempaa teosta inspiraation lähteenä siten, että uusi versio on riittävän ilmaisullinen ja omaperäinen, hän saa siihen oman itsenäisen oikeutensa (ns. vapaa muunnelma 4.2§)

ESITYKSEN v. TALLENTEEN SUOJA (2)

- b) toisin kuin teossuojan osalta, esitys ei nauti muuntelusuoja
- > esitystä saa jäljitellä ilman alkuperäisen esityksen esittäjän lupaa
 - tekijänoikeussuoja ei yllensäkään edellytä uutuutta
 - kysymys plagiaatista voi kuitenkin ajankohtaistua; yhteisöllinen paheksunta on tehokas sanktio

MIKÄ ON CC-LISENSSI?

- tekijänoikeus on nykyään pääosin tekijän taloudellisten intressien suoja, teosten käyttö markkinoilla
- CC-lisenssi on kuitenkin eräänlainen **käänteinen käyttöoikeuslisenssi**, jolla oikeudenhaltija luopuu lain suomasta oikeudesta kieltää muilta tietyt teoksen käyttötavat-> käytöstä ei tämän jälkeen enää tarpeen ennalta sopia
- oikeus sinällään ei kuitenkaan siirry, vaan säilyy lisenssinantajalla, vaikkakin sisällöltään huomattavasti rajoituneempana

PARI SANAA MALLISOPIMUKSISTA

Jos kyseessä on tilanne, jossa kuvaaja kuvaa dokumentaatiotarkoituksessa esityksen arkistokäyttöä varten:

- sovittava etukäteen **esiintyjän** kanssa sekä esityksen tallentamisesta että sen jatkokäytöstä arkistossa
- jos **kuvaaja** on **työsuhteessa**, oikeuksien siirtymisestä on sovittava työsopimuksella. Huomioitava myös työehtosopimus.
- jos kuvaaja EI ole työsuhteessa, sovitaan vastaavasti kuin esiintyjän kanssa
- sovittava myös oikeudesta muunnella ja jatkokäyttää; moraaliset oikeudet kuitenkin rajoittavat (nämä eivät siirrettävissä)
- **CC-lisenssien** käyttö oikeudenhaltijan ja arkistojen välisessä sopimussuhteessa ei ole suositeltavaa

TIIVISTELMÄ

-esiintyjällä ja muilla performanssiin omalla luovalla panoksellaan osallistuneilla on oikeus kieltää esityksen tallentaminen ja tallenteiden saattaminen yleisön saataville

-ellei muusta ole sovittu!

-työsuhteessa työsopimus tai työehtosopimus, työsuhteen ulkopuolella oikeuksien siirtoa tai käyttölupaa koskeva sopimus

KIITOS!

pekka.heikkinen@helsinki.fi